

УДК: 338.48 (477.64); DOI: 10.31388/2519-884X-2021-44-83-88

Попова Т.В., к.е.н., доцент,
tetianapopova@tsatu.edu.ua
Арабаджийський О.І., аспірант,
arab4ik13@gmail.com

Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ У ЗАПОРІЗЬКОМУ РЕГІОНІ

Анотація. В статті досліджено концептуальні засади забезпечення ефективного функціонування сфери зеленого туризму як важливого елементу туристичної галузі Запорізького регіону. Сформульовано наявні проблеми регіонального розвитку туристичної галузі України. Обґрунтовано необхідність диверсифікованого підходу до розробки заходів стимулювання розвитку туристичної галузі на рівні регіону. Сформульовано основні етапи реалізації програми стимулювання розвитку туристичної галузі на рівні Запорізького регіону. Доведена необхідність оптимізації системи інформаційно-консультаційного та кадрового забезпечення у сфері зеленого туризму.

Ключові слова: зелений туризм, приміський туризм, стратегія розвитку, Запорізький регіон, рекреаційна діяльність, інформаційне забезпечення.

JEL code classification: L83; O18; R38

Popova T.V., Ph.D., Associate Professor,
tetianapopova@tsatu.edu.ua
Arabadzhyiskyi O.I., Graduate Student,
arab4ik13@gmail.com

Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University

CONCEPTUAL PRINCIPLES OF GREEN TOURISM DEVELOPMENT IN ZAPORIZHZHIA REGION

Abstract. Economists believe that the national and local governments provide insufficient support for green tourism, however, green tourism is and should be an integral part of the Ukrainian domestic tourism industry. The aim of the article is to study the conceptual framework for ensuring the development of green tourism at the regional level as an integral part of the effective functioning of domestic tourism.

Taking into account the identified features of the tourism industry development in Zaporizhzhia region, the authors offer the directions of its expansion by diversifying state intervention in the Ukrainian tourism industry. It is recommended that the government increases support for green tourism in the region. As resort tourism grows, the government should ensure compliance with rules and regulations. Event tourism is growing rapidly, and it includes gastronomic tourism, ethnotourism, entertainment, annual celebrations, fairs and festivals. This growing event tourism industry requires active government support.

The structure of the strategy for the development of the tourism industry at the regional level is determined by its socio-economic nature and the trajectory of local community development. Expanding the tourism industry in the Zaporizhzhia region involves three stages. The first stage involves identifying recreational activities in the region. The second stage entails implementing plans to develop and foster these activities. The third stage involves evaluating the results of the plans and making any necessary adjustments. We recommend increasing the knowledge and competency of workers in the tourism industry, and we recommend stimulating the development of green tourism.

Key words: green tourism, suburban tourism, development strategy, Zaporizhzhia region, recreational activity, information support.

Актуальність теми. Сучасний етап розвитку національної господарської системи характеризується зростанням значущості сфери рекреаційних послуг в економічному

та соціальному аспектах. Особливого ефекту дані процеси набувають на рівні регіонів в умовах загальної економічної кризи та пошуку нових напрямків наповнення місцевих бюджетів, форм забезпечення зайнятості місцевого населення тощо. Більш того, широка диверсифікація способів надання туристичних послуг, можливість успішного функціонування у даному напрямку для представників усіх сегментів багатокладної економіки робить цей вид діяльності надзвичайно привабливим для суб'єктів великого та малого бізнесу.

Разом із цим слід відмітити, що рівень організаційного, нормативно-правового та інформаційно-інфраструктурного забезпечення функціонування даного напрямку сфери послуг не може бути визнаним високоефективним. Особливо це стосується зеленого туризму, оскільки дотепер його функціонування не врегульовано належним чином у національному законодавчому полі. Недостатньо вивченими залишаються особливості надання послуг у сфері зеленого туризму, а саме: питання оцінки результативності, необхідні умови для забезпечення стратегічного розвитку галузі та інше.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Специфіка функціонування сфери зеленого туризму як складової туристичного бізнесу знайшла своє відображення у працях вітчизняних та закордонних науковців. V. Grigaliūnaitė, J. Grynchuk, I. Romaniuk та L. Pilelienė досліджували специфіку сучасного розвитку туристичної галузі як складової національної системи соціально-економічних відносин [10], [11]. У роботах Н.І. Моїсеєвої та Т.І. Харченко досліджувалися питання забезпечення ефективного функціонування туристичного бізнесу в Україні на засадах системності та багатокладності [4], [8]. Гурторов А., Безугла Л., Леушина О., Дорохов О. концентрують увагу на питаннях управління суб'єктами бізнесу та розвитку сфери зеленого туризму [13]. Кальченко С.В., Єременко Д.В., Почерніна Н.В., Краснодєд Т.Л., Юрченко Ю.Ю. аналізують теоретичні та методологічні аспекти економічної діяльності суб'єктів сфери зеленого туризму на національному та міжнародному рівнях [1, 2, 3, 9, 12]. Разом із цим, на нашу думку, потребує

подальшого вивчення проблема забезпечення розвитку регіонального туризму та відповідна теоретико-методологічна база.

Метою статті є дослідження концептуальних засад забезпечення розвитку зеленого туризму на рівні регіону як невід'ємної складової ефективного функціонування сфери внутрішнього туризму.

Основні результати дослідження. Необхідність розробки стратегії розвитку туристичного бізнесу на рівні регіону обумовлена недостатнім методологічним забезпеченням функціонування національної сфери надання рекреаційних послуг, намаганням урядових інститутів екстраполювати на даний галузевий напрям концепцію «невидимої руки» А. Сміта. У рамках цього підходу передбачається, що суб'єкти підприємницької діяльності, які виявили бажання до ведення відповідного бізнесу, є вже обізнаними із його специфікою та готові до конкурентного протистояння на внутрішньому і зовнішньому ринках [6].

Негативні аспекти даної точки зору певною мірою зменшуються за рахунок готовності іноземних партнерів співпрацювати із вітчизняними туристичними фірмами у рамках налагодження виїзного туризму. Стосовно внутрішнього туризму слід зазначити, що зарубіжні конкуренти не виявляють ніякого бажання до перерозподілу клієнтів, більше того, активно залучають представників державних інститутів задля лобювання власних інтересів.

У свою чергу, для представників вітчизняного туристичного бізнесу, орієнтованих на внутрішній ринок, надзвичайно важливим є формування принципів взаємодії із державними інститутами та місцевими громадами, оскільки характер їхньої діяльності, специфіка використання ресурсного потенціалу (природні та культурні ресурси), а також обов'язкова наявність відповідного інформаційного, інфраструктурного забезпечення та позитивного соціального клімату є запорукою успішного функціонування будь-якого рекреаційного центру [7]. Приймаючи до уваги зазначені обставини, нами було сформульовано наступні магістральні напрямки розвитку туристичної галузі для Запорізького регіону (табл.1).

Таблиця 1

Стратегічні напрями розвитку туристичної діяльності Запорізького регіону*

Найменування напрямку	Перелік основних послуг, що надаються	Характер державної участі	Наявний рівень розвитку
Зелений туризм (сільський, міський, приміський)	Агротуризм, екотуризм, гастрономічний туризм, етнотуризм	Сільський туризм входить до переліку напрямків, оголошених пріоритетними об'єктами уваги регіональної влади	Сільський туризм розвивається повільно, міський та приміський види туризму знаходяться на початковій стадії розвитку
Курортний туризм	Проведення розважальних заходів із використанням природних ресурсів	Підтримка мінімальна, забезпечення контролю за дотриманням норм та правил туристичної діяльності	Активно розвивається, збільшується кількість суб'єктів господарювання та асоціативності послуг
Подієвий туризм	Гастрономічний туризм, етнотуризм, проведення розважальних заходів загального профілю	Активна підтримка щорічних святкових заходів та фестивалів, ярмарок	Активно розвивається

*Джерело: Авторська розробка

До особливостей організації туристичного бізнесу у даному регіоні слід віднести домінування курортного напрямку, причому у різних формах (санаторно-курортні заклади, приватні фірми, особисті домогосподарства тощо). У зв'язку із цим, а також враховуючи наслідки збройного конфлікту, який охопив узбережжя поблизу Маріуполя та Бердянська, кількість клієнтів, які відвідують пляжі Запорізької області, щороку зростає. Треба відмітити, що за останні роки спостерігається оновлення туристичної інфраструктури у даному регіоні, галузь стає об'єктом стратегічних інвестицій.

На узбережжі поблизу смт. Кирилівка активно вводяться в дію готельні комплекси, рівень комфорту яких становить, у відповідності до загальноприйнятої світової класифікації, від 3 до 4 зірок. Показовим в якості прикладу інвестування є аквапарк «Острів скарбів», що також розташований у даному регіоні та функціонує вже понад 5 років. Він включає в себе, зокрема, 18 дитячих водних атракціонів, 16 дорослих атракціонів, 8 ба-

сейнів, нічний клуб, надання анімаційних та спа-послуг тощо. Інакше кажучи, курортний бізнес у регіоні не вимагає нагальної підтримки.

Це також стосується сфери подієвого туризму. За активної участі місцевої влади Мелітопольської громади постійно проводяться щорічні розважальні заходи, які мають не тільки загальнодержавну природу (політичні та релігійні свята тощо). Зокрема на початку червня у місті Мелітополь відбувається фестиваль «Черешнево». Його метою визначено зміцнення соціальної згуртованості місцевих мешканців, а також популяризація позитивного іміджу Мелітопольщини на загальнонаціональному та міжнародному рівнях. Під час проведення даного заходу функціонують концертні майданчики, здійснюється торгівля тематичною сувенірною продукцією тощо. Таким чином, ми можемо зробити висновок, що стан розвитку подієвого туризму також знаходиться на задовільному рівні [5].

У свою чергу зелений туризм у регіоні, хоча і функціонує, однак, певною мірою хао-

тично. Існуючі зелені садиби не інтегровані у мережу постійно діючих екскурсійних маршрутів, контакт між представниками малого туристичного бізнесу та владними інститутами відбувається спонтанно і не призводить до належних програмних результатів. Також треба відмітити той факт, що у переважній більшості увага представників місцевої влади сконцентрована на сільській місцевості. Хоча даний підхід є об'єктивно виправданий соціально-економічною кризою у системі сільських територій, він стримує розвиток зеленого туризму на території міста.

Враховуючи наведені обставини, на нашу думку, доцільно зосередити увагу на розвитку зеленого туризму, як напрямку, який дотепер функціонує досить повільно та певною мірою безсистемно. Дані обставини обумовили загальний вектор запропонованої стратегії розвитку туристичної галузі на рівні регіону. Теоретико-методологічною базою стратегії були положення концепції сталого розвитку суспільства як базової соціальної доктрини функціонування розвинених країн світу, а також принципи моделі постіндустріальної інформаційної економіки, що є основою для ефективної діяльності будь-якого галузевого напрямку та суб'єкту господарювання за умов реалій сьогодення.

В основу стратегії розвитку регіонального туризму мають бути покладені наступні принципи.

1. Забезпечення функціонування туристичної галузі на принципах диверсифікації, кооперації, багатоукладності та сталого розвитку.

2. Стимулювання процесу розвитку зеленого туризму у сільській місцевості та на території міст.

3. Активне залучення особистих селянських господарств до самореалізації у сфері зеленого туризму, як індивідуально, так і у формі міжгосподарських об'єднань кооперативно-корпоративного типу.

4. Підготовка фахівців для суб'єктів туристичної діяльності, особливо у сфері зеленого туризму з метою забезпечення належного рівня конкурентоспроможності малих форм туристичного бізнесу.

Структура стратегії розвитку туристичної галузі на рівні регіону визначається її соціально-економічною природою, місцем у про-

цесі розбудови місцевих громад.

Програма реалізації стратегії розвитку регіонального туризму Запорізького регіону передбачає наступні етапи.

1. Попередній аналіз стану, потенціалу, перспектив та обґрунтування напрямів розвитку рекреаційної діяльності в регіоні, а саме:

- формування бази даних діючих та потенційних суб'єктів зеленого туризму у даній місцевості;

- визначення основних проблем, з якими стикаються суб'єкти туристичного бізнесу та фізичні особи, що здійснюють даний вид діяльності;

- аналіз позиції державних інститутів у сфері розвитку регіонального туризму;

- визначення пріоритетів розвитку туристичної галузі, враховуючи економічні та соціальні складові даної галузі та нагальні проблеми, які стоять перед регіоном.

2. Безпосередня реалізація програмних заходів, а саме:

- створення мережі міського та приміського туризму (об'єкти та інфраструктурне забезпечення);

- стимулювання сільського зеленого туризму;

- інформаційно-консультаційне та кадрове забезпечення.

3. Оцінка результатів реалізації програми та її подальше коригування, а саме:

- удосконалення напрямів спеціалізації надання туристичних послуг;

- оптимізація системи кадрового забезпечення щодо компетентнісних наборів для відповідних галузевих напрямків;

- трансформація системи організаційно-економічних відносин на рівні господарств та місцевих громад.

Враховуючи попередньо наведену інформацію щодо особливостей сучасного розвитку даного сегменту рекреаційних послуг у Запорізькому регіоні, пропонується зосередити увагу на удосконаленні системи інформаційно-консультаційного та кадрового забезпечення суб'єктів туристичної діяльності, а також стимулюванні процесу розвитку зеленого туризму, причому як у системі сільських територій, так і у містах (Бердянськ, Запоріжжя, Мелітополь тощо).

Висновки. З урахуванням виявлених особливостей розвитку туристичної галузі Запорізького регіону, доцільно виділити певні напрями її розвитку з урахуванням диверсифікованого підходу щодо втручання держави у дані процеси. У зв'язку із повільними темпами розвитку зеленого туризму у якості стратегії активізації даного виду діяльності передбачається його включення до переліку напрямків, які оголошені пріоритетними об'єктами уваги регіональної влади. Щодо курортного туризму, то він активно розвивається, збільшується кількість суб'єктів господарювання та асортимент послуг. Підтримка держави у даному випадку має бути мінімальною і полягати у забезпеченні контролю за дотриманням норм та правил туристич-

чної діяльності. Подієвий туризм, який розвивається швидкими темпами, потребує активної підтримки з боку держави при проведенні щорічних святкових заходів, фестивалів та ярмарок. В цілому структура стратегії розвитку туристичної галузі на рівні регіону має визначатися її соціально-економічною природою та орієнтуватися на потреби місцевих громад. При реалізації стратегії розвитку туристичної галузі на регіональному рівні доцільно зосередити увагу на удосконаленні системи інформаційно-консультаційного та кадрового забезпечення суб'єктів туристичної діяльності, а також стимулюванні процесу розвитку зеленого туризму як у сільських територіях, так і у містах.

Список літератури:

1. Кальченко С.В., Попова Т.В. Інституційна природа соціально-економічних аспектів функціонування сільського зеленого туризму. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2021. № 1(43). С.147-153.
2. Кальченко С.В., Єременко Д.В. Напрями розвитку кадрового забезпечення туристичного бізнесу як складової економічної безпеки. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2020. № 1(41). С.78-84.
3. Краснодєд Т., Захарченко О., Попова Т., Почерніна Н. Соціально-економічний розвиток туризму в Україні/ Socio-economic and management concepts: collective monograph / Krupelnitska I., – etc. – International Science Group. – Boston : Primedia elaunch, 2021. 660 p. (С. 128-132) Available at : DOI- 10.46299/isg.2021.mono.econ.iurl
4. Моїсєєва Н.І. Новітні проблеми, особливості та перспективи сталого розвитку туристичної сфери: державний та регіональний вектор. *Український журнал прикладної економіки*. 2018. Том 3. № 2. С.150-163.
5. Положення про проведення щорічного фестивалю Мелітопольщини «Черешнево». URL: <https://mvk.zp.ua/polozhennya-shhorichnogo-festivalyu-melitopolshhini-chereshnevo/> (дата звернення: 07.08.2021)
6. Про підприємництво. Закон України № 698-ХІІ від 29.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12#Text> (дата звернення: 07.08.2021)
7. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-r#Text> (дата звернення: 07.08.2021)
8. Харченко Т.І. Управління туристичною галуззю в Україні: актуальні питання правового забезпечення. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. Вип.3. Т.1. С.147-150.
9. Юрченко Ю.Ю. Ключові пріоритети і цільові орієнтири дорожніх карт розвитку туризму. *Економіка та держава*. 2019. № 2. С.22-30.
10. Grynychuk, J., Romaniuk, I. (2018) Development of rural green tourism in the regions of Ukraine on the basis of European integration. *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 4, No. 4, 100-105. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-4-100-105>
11. Pilelienė, L., Grigaliūnaitė, V. (2019). Elaboration of holistic tourist satisfaction index model for Lithuania. *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 5, No. 4, 17-24. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-4-17-24>.
12. Pochernina Nataliya, Tetiana Popova Tetiana, Vasylchenko Olena (2021) *International tourism in the sustainable development goals framework. National Health as Determinant of Sustainable Development of Society. Monograph*. School of Economics and Management in Public Administration in Bratislava. P. 540-557.
13. Serhiy V. Kalchenko, Andrii O. Hutorov, Liudmyla S. Bezuhla, Olena A. Leushina, Oleksandr V. Dorokhov *Managing the socio-economic development of small forms of green tourism Bulletin of the Transilvania University of Braşov Series II: Forestry Wood Industry. Agricultural Food Engineering. Vol. 14(63). No. 1. 2021. C. 141-152* <https://doi.org/10.31926/but.fwiafe.2021.14.63.1.13>

References:

1. Kalchenko S.V., Popova T.V. (2021) Instytutsiina pryroda sotsialno-ekonomichnykh aspektiv funktsionuvannia silskoho zelenoho turyzmu [Institutional nature of the social and economic aspects of the green tourism functioning]. Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu (ekonomichni nauky) – Collection of scientific works of the Tavriya State Agrotechnological University (economic sciences). № 1(43). P.147-153. [in Ukrainian]

2. Kalchenko S.V., Yeremenko D.V. (2020) Napriamy rozvytku kadrovoho zabezpechennia turystychnoho biznesu yak skladovoi ekonomichnoi bezpeky [Directions of staffing the tourism business as a component of economic security]. *Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu (ekonomichni nauky)* - Collection of scientific works of the Tavriya State Agrotechnological University (economic sciences). № 1(41). P.78-84. [In Ukrainian]
3. Krasnodied T., Zakharchenko O., Popova T., Pochernina N. (2021) Sotsialno-ekonomichni rozvytok turyzmu v Ukraini [Social and economic development of tourism in Ukraine]. *Socio-economic and management concepts: collective monograph / Krupelnytska I., – etc. – International Science Group. – Boston : Primedia elaunch. P. 128-132. Available at : DOI-10.46299/isg.2021.mono.econ.iurl* [In Ukrainian]
4. Moiseieva N.I. (2018) Novitni problemy, osoblyvosti ta perspektyvy staloho rozvytku turystychnoi sfery: derzhavnyi ta regionalnyi vector [Modern problems, features and prospects of sustainable development of the tourism sector: state and regional vector]. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky – Ukrainian Journal of Applied Economics*. Volume 3. № 2. P.150-163. [In Ukrainian]
5. Polozhennia pro provedennia shchorichnoho festyvaliu Melitopolshchyny «Chereshnevo» [Regulations on holding the annual festival of Melitopol region "Chereshnevo"]. Retrieved from: <https://mvk.zp.ua/polozhennya-shhorichnogo-festyvalyu-melitopolshhini-chereshnevo/> (last accessed: 07.08.2021) [In Ukrainian]
6. Pro pidpriemnytstvo. Zakon Ukrainy № 698-XII vid 29.01.2020 [About entrepreneurship. Law of Ukraine № 698-XII of January 29, 2020]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12#Text> (last accessed: 07.08.2021) [In Ukrainian]
7. Stratehiia rozvytku turyzmu ta kurortiv na period do 2026 roku [Strategy for the development of tourism and resorts for the period up to 2026]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-r#Text> (last accessed: 07.08.2021) [In Ukrainian]
8. Kharchenko T.I. (2018) Upravlinnia turystychnoiu haluzziu v Ukraini: aktualni pytannia pravovoho zabezpechennia [Management of the tourism industry in Ukraine: current issues of legal support]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu – Scientific Bulletin of Kherson State University*. Issue. 3. Vol. 1. P.147-150. [In Ukrainian]
9. Iurchenko Yu.Iu. (2019) Kliuchovi priorytety i tsilovi oriientyry dorozhnikh kart rozvytku turyzmu. *Ekonomika ta derzhava – Key priorities and targets of tourism development roadmaps*. № 2. P. 22-30. [In Ukrainian]
10. Grynchuk, J., Romaniuk, I. (2018) Development of rural green tourism in the regions of Ukraine on the basis of European integration. *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 4, No. 4, 100-105. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-4-100-105> [In English]
11. Pilelienė, L., Grigaliūnaitė, V. (2019). Elaboration of holistic tourist satisfaction index model for Lithuania. *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 5, No. 4, 17-24. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-4-17-24>. [In English]
12. Pochernina Nataliya, Tetiana Popova Tetiana, Vasylichenko Olena (2021) International tourism in the sustainable development goals framework. National Health as Determinant of Sustainable Development of Society. Monograph. School of Economics and Management in Public Administration in Bratislava. P. 540-557. [In English]
13. Serhiy V. Kalchenko, Andrii O. Hutorov, Liudmyla S. Bezuhla, Olena A. Leushina, Oleksandr V. Dorokhov (2021) Managing the socio-economic development of small forms of green tourism Bulletin of the Transilvania University of Braşov Series II: Forestry Wood Industry. Agricultural Food Engineering. Vol. 14(63). No. 1, pp. 141-152 <https://doi.org/10.31926/but.fwiawe.2021.14.63.1.13> [In English]